

Výzkumný rozhovor a další metody sběru dat v rámci exploratorního výzkumu

Jan Kleiner

13.3.2023

BSSn4405

MUNI

Roadmap kurzu

Plánování a
strategie
výzkumu.

Vybrané
metody sběru
dat.

Základní
přístupy k
analýze dat.

Zajímavosti a
nadstavba.

Roadmap kurzu

Plánování a
strategie
výzkumu.

Vybrané
metody sběru
dat.

Základní
přístupy k
analýze dat.

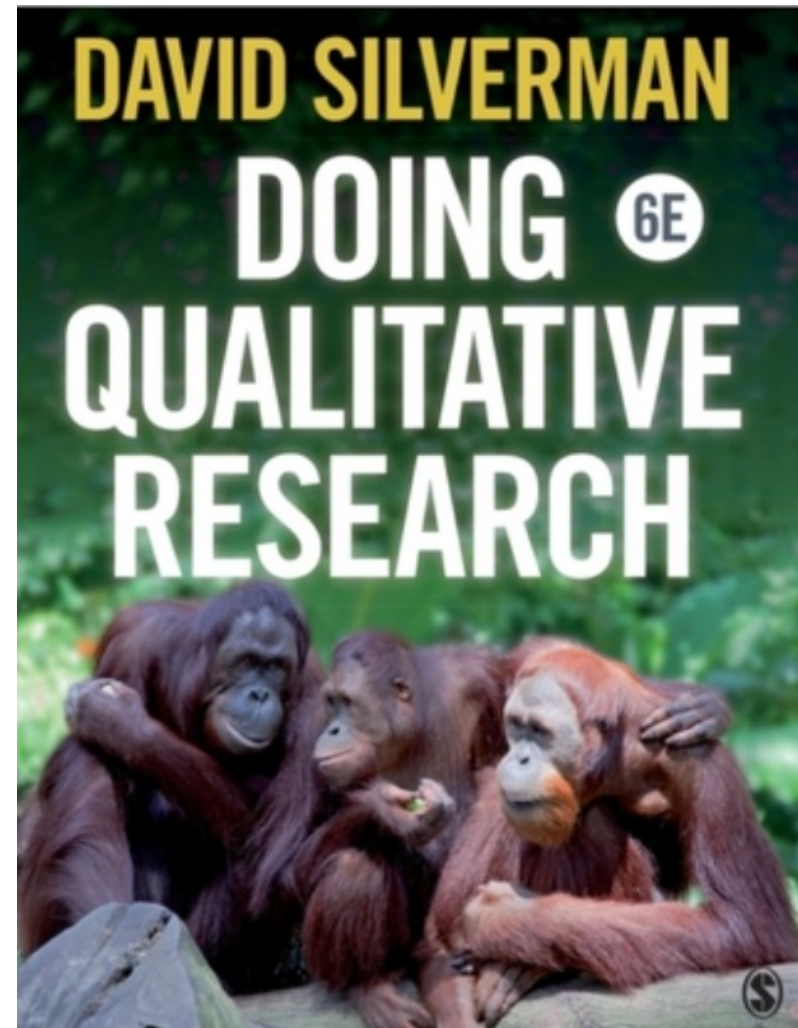
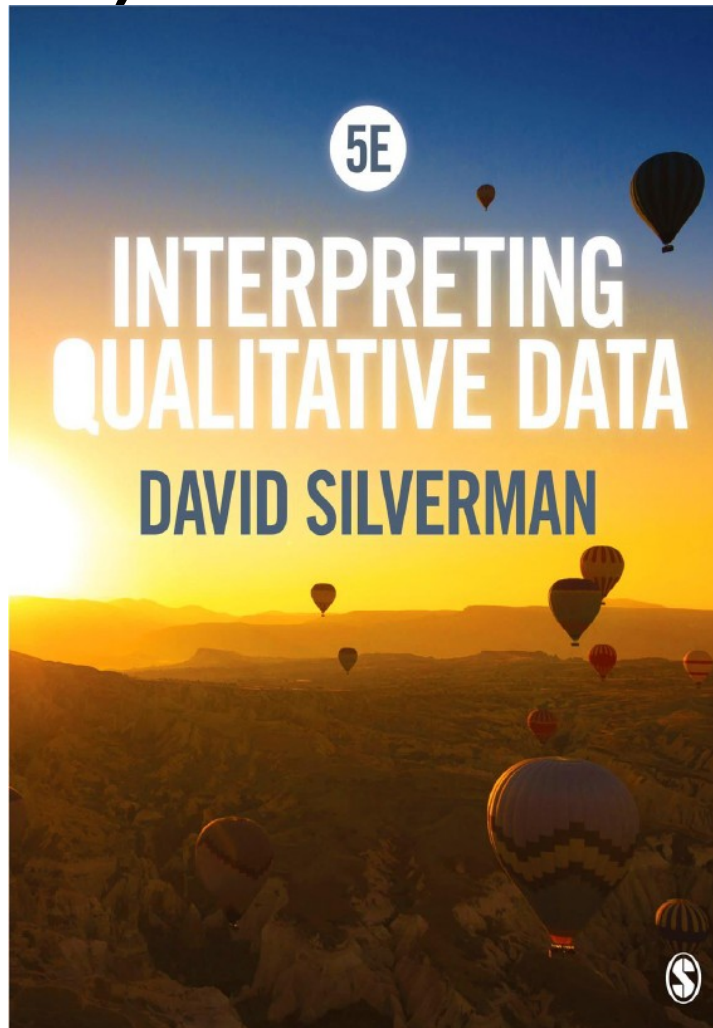
Zajímavosti a
nadstavba.

Obsah prezentace

- **Základy** (kvalitativního) výzkumu a vědy.
- Filosofie na začátek.
- Něco, co se bude hodit pro plánování výzkumu.
- **Výzkumné účely** (exploratorní, deskriptivní, explanační).
- **Základy** metod sběru dat pro kvalitativní výzkum.
- Přebíhání ke kvantitativnímu výzkumu.
- Good practices a organizace kvalitativního výzkumu.
- Etika.

Kvali výzkum od A do Z (Silverman, 2014 a 2021)

Roadmap kurzu

Základ
dy

Plánování a
strategie
výzkumu.

Vybrané
metody sběru
dat.

Základní
přístupy k
analýze dat.

Zajímavosti a
nadstavba.

Jak získáváme vědění? (Silverman, 2014)

- Vyhledáváním na internetu.
- Konzumací médií.
- Zeptám se kamaráda, co si o dané věci myslí.

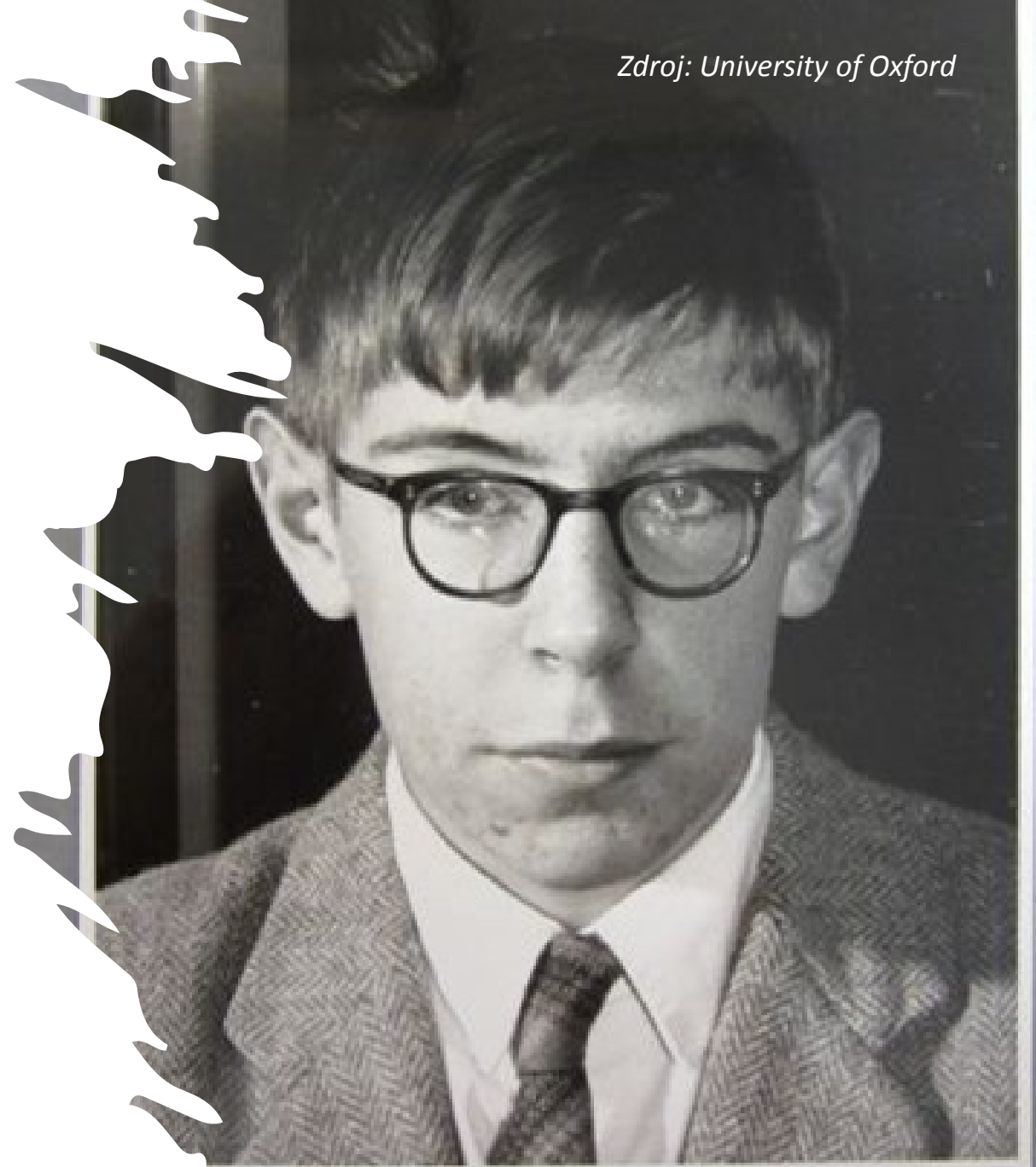
→ Je to věda?

Zdroj: VŠE

Jak získáváme vědění? (Silverman, 2014)

- Vědecký způsob **určuje, co by se mělo zkoumat** (systematickým/strukturovaným) přehledováním existujících vědomostí.
- Formuluje „problém“ nebo oblast výzkumu s ohledem na **teorie a koncepty**.
- Používá **rigorózní metody** k objevení nových faktů, souvislostí, vztahů apod. nebo ponechává, či vyvrací hypotézy.
- Často je prováděn za účelem získání vědění pro vědění (základní vs. aplikovaný výzkum).

Hierarchie evidence de Evanse (2002: 79)

	Effectiveness	Appropriateness	Feasibility
Excellent	<ul style="list-style-type: none"> • Systematic review • Multi-centre studies 	<ul style="list-style-type: none"> • Systematic review • Multi-centre studies 	<ul style="list-style-type: none"> • Systematic review • Multi-centre studies
Good	<ul style="list-style-type: none"> • RCT • Observational studies 	<ul style="list-style-type: none"> • RCT • Observational studies • Interpretive studies 	<ul style="list-style-type: none"> • RCT • Observational studies • Interpretive studies
Fair	<ul style="list-style-type: none"> • Uncontrolled trials with dramatic results • Before and after studies • Non-randomized controlled trials 	<ul style="list-style-type: none"> • Descriptive studies • Focus groups 	<ul style="list-style-type: none"> • Descriptive studies • Action research • Before and after studies • Focus groups
Poor	<ul style="list-style-type: none"> • Descriptive studies • Case studies • Expert opinion • Studies of poor methodological quality 	<ul style="list-style-type: none"> • Expert opinion • Case studies • Studies of poor methodological quality 	<ul style="list-style-type: none"> • Expert opinion • Case studies • Studies of poor methodological quality

Figure 1 Hierarchy of evidence: ranking of research evidence evaluating health care interventions.

Kvali vs. kvanti (Silverman, 2014, s. 26-27)

Kvali – mylně	Kvanti - mylně	Kvali – brát s rezervou!	Kvanti – brát s rezervou!
Používá slova	Používá čísla	Popisuje fenomén v kontextu	Generuje data pro numerickou analýzu
Zabývá se významem	Zabývá se chováním	Interpretuje procesy a významy	Používá statistiku
Indukuje hypotézy z dat	Začíná hypotézou	Požívá teoreticky zakotvené koncepty	Používá statistický SW
Používá případové studie	Zobecňuje	Cílí spíše na porozumění	Cílí na explanace, korelace a kauzality

- Indukce (kvali – z konkrétního obecné.
- Dedukce (kvanti) - z předpokladů závěry (testování).

Kvali dle Silvermana (2014, s. 28)

- Často začíná s **jediným případem** nebo malou skupinou (např. focus group) – vybrány často convenience samplingem, **snowballem** apod.
- Zabývá se detailně **kontextem**.
- **Hypotézy** jsou často **výsledkem** analýzy spíše než jejím počátečním bodem.
- Neexistuje jednotný způsob (paradigma) ohledně analýzy dat (např. naturalismus vs. konstruktivismus; zakotvená teorie, narativní analýza, diskurzivní analýza).
- **Čísla** se často používají pro deskripci (např. počet nakódovaných segmentů textu).

+ Hledá **outliery** a snaží se je zakomponovat do teorie.

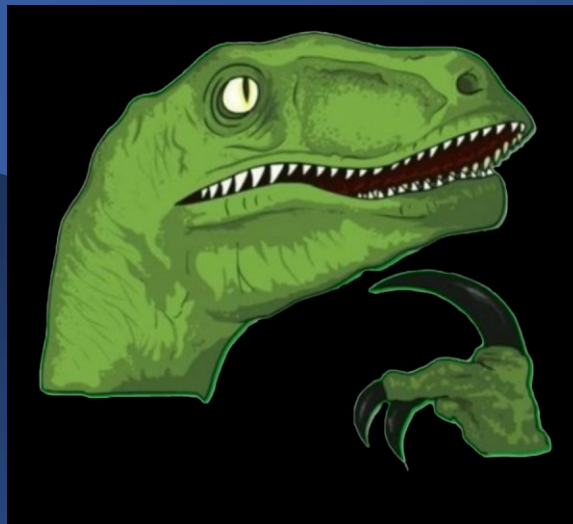

Pozor!

- **Anekdotalismus** (fuj, častá kritika) – Teoretické vzorkování (mňam).
- **Vlastní bias** (fuj) – dodržování metod, logiky výzkumu, dobré plánování (mňam).
- **Validita a reliabilita?** (trochu fuj) – jiná kritéria hodnocení kvality výzkumu.
- Viz další slidy.

Pohov!

Existuje sociální svět? Co je realita? Jak můžeme poznat realitu?

Proč se tímhle musím zabývat,
když mě baví tanky, válka a
terorismus?

Čím více nástrojů máme, tím dokážeme lépe poznávat realitu.

→ Cíl přednášek a kurzu

- Poskytnout studentům co nejvíce nástrojů k **důvěryhodnému uchopení zkoumané reality** → vědecká metoda je dočasně nejlepší soubor nástrojů → Je dokonalá?
- Rozcestník pro důkladné studium v danou chvíli potřebných metod.
- Pozor na logiku „když mám kladivo jako jediný nástroj, pak každý problém vypadá jako hřebík“ → proto musíme začít od ontologie!

Roadmap kurzu

Plánování a
strategie
výzkumu.

Vybrané
metody sběru
dat.

Základní
přístupy k
analýze dat.

Zajímavosti a
nadstavba.

Sociální ontologie (Casula a kol., 2020)

- Vs. filozofická – jsme reální?
- Co je realita? Jak je vytvářena?
- **Objektivismus** (realismus).
 - Jevy fakticky existují a jsou nezávislé na sociálních aktérech – jsme savci, Češi/Slováci.
 - Můžeme odhalit kauzalitu reliabilně a validně.
 - Kořeny v pozitivismu a postpositivismu.
 - **Směřuje k empirické epistemologii.**

- **Konstruktivismus:**

- Sociální **reality jsou vytvářeny aktéry** (= jsou (inter)subjektivní) – tím jak mluví, jak se pohybují – vším, co dělají.
- Češi/Slováci – nálepka odvislá od toho, jak vnímáme sami sebe a jak nás vnímají ostatní.
- **Interpretativní přístup.**
- Kauzalita a explanace závisí na tom, jak moc korespondují koncepty s realitou (objektivní realita ale neexistuje → nereálné).
- Empirický výzkum přináší „kontextualizované pochopení“ jevu spíše než „testovatelnou teoretickou strukturu“ (O’Connor a kol., 2008 cit dle Casula a kol., 2020, s. 1711).

- **Pragmatismus.**

- Je naprosto jedno, jestli je něco objektivní/subjektivní.
- Záleží pouze na důsledcích - jaký rozdíl by měl fakt, že je dané tvrzení pravdivé?
- Explorace a koncept pracovních hypotéz.
- Umožňuje překonat Incompatibility Theory a dělat mixed-methods research.

Silvermanovy (2014) modely kvali výzkumu

- „Neexistuje žádná obecně přijímaná doktrína veškerého kvalitativního výzkumu.“ (s. 50)
- 3 hlavní modely: pozitivismus, naturalismus, konstruktivismus.
- (Feminismus, postmodernismus...).

Epistemologie

- Co je vědění? Jak získáváme vědění?
- **Základní přístupy:**
 - **Pozitivismus** – můžeme aplikovat přístupy přírodních věd do těch sociálních.
 - Empirické vědění skrze naše smysly.
 - Deduktivní testování teorií a jejich induktivní konstrukce.
 - Objektivní, unbiased a neutrální výzkumník.
 - **Interpretativismus**
 - Subjektivní – důraz na aktérovo vnímání/perspektivu a na význam sociální akce/jevu.

A cartoon turtle character with a surprised expression, wide eyes, and an open mouth. It has a green and brown patterned shell and a light-colored body. The turtle is holding a wooden staff in its right hand. The background is plain white.

avní point

Ve vědě je vše empiricky ukotvené – ve filosofii, datech, teoriích

→ Může někdo jako výzkumníci činit arbitrární rozhodnutí?

3 účely výzkumu (Casula a kol., 2020)

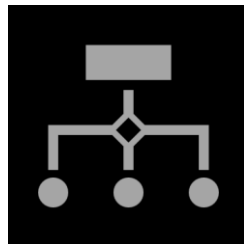

Explanance:

Vysvětluje **proč** se něco děje →
kauzalita a příčiny jevů.

Testování hypotéz a teorie →
konstrukce a operacionalizace
proměnných → výběr dat →
statistické testy – inferenční
statistika).

Dedukce – dominantně kvanti.

Deskripce:

Odpovídá na otázku **co?**

Mezistupeň explorace a explanace.

Indukce – ale jak kvali, tak kvanti
výzkum.

Explorace:

Jak kvali, tak kvanti.

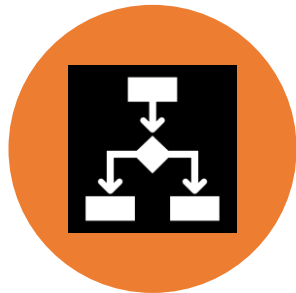
Pragmatismus.

Prvotní a flexibilní zkoumání.

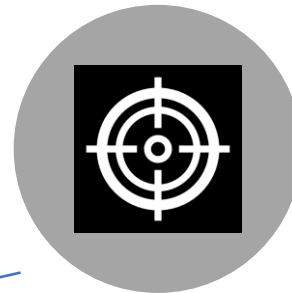
Exploratorní výzkum (Stebbins, 2011)

- Kontinuum explorace (spíše kvali, indukce) – konfirmace (spíše kvanti, dedukce).
- „účelová, systematická, předem připravená snaha s širokým záběrem vytvořená tak, aby maximalizovala objev obecností vedoucích k pochopení a popisu oblasti společenského nebo psychologického života...“ (s. 9).
- Liší se od náhodného objevu (serendipitous finding – jak popsat? – viz Stebbins, 2011) svou systematickostí.
- Vymezení od kvali – vytváření teorie z dat vs. metodologie a samotný sběr dat, kterým je ono tvoření teorie dosaženo.
- Kdy? → když máme málo nebo vůbec žádnou znalost o daném fenoménu, skupině, procesu, aktivitě, situaci apod., ale jsme přesvědčeni, že stojí za prozkoumání (**so what?** otázka).

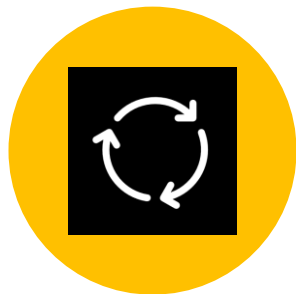
Proces (Stebbins, 2011)

Proces řetězení
(concatenation) – vrstvení
dalších a dalších poznatků na
sebe (např. set field studies).

Důkladné porozumění jevu
jakýmkoliv relevantním a
etickým způsobem;

výsledkem jsou induktivně
odvozená zobecnění o
skupině, jevu, procesu apod.;

uvinutí těchto zobecnění
pomocí strategie Zakotvené
teorie do teorie.

Explorace může být i deduktivní (Casula a kol., 2020)

- Strukturu dodávají tzv. **pracovní hypotézy** (working hypotheses).
- Může se jednat o jednoduchá tvrzení, nemusí být relační.
- Můžeme vytvářet subhypotézy.
- **Přemostují teorii a data.**
- NÚKIB a CIA triáda (dejme tomu, že se jedná o nové, neprobádané téma a teoretický koncept).
- WH1: NÚKIB se zabývá důvěrností dat prvků KII.
 - WH1a: Poskytuje školení.
 - WH1b: Poskytuje response team při incidentu atd.
- WH2: integritou,
- WH3: dostupností.

6 principů hypoteticko-deduktivní vědy

1. Empiricky testovatelné (skrze data, pozorování apod.).
2. Replikovatelné.
3. Objektivní (intersubjektivní).
4. Transparentní.
5. Falsifikovatelné.
6. Logicky konzistentní, koherentní.

Roadmap kurzu

Plánování a
strategie
výzkumu.

Vybrané
metody sběru
dat.

Základní
přístupy k
analýze dat.

Zajímavosti a
nadstavba.

A photograph of two women in a field. The woman on the left is wearing a grey cap, sunglasses, and a dark jacket, looking towards the right. The woman on the right has red hair in a ponytail, is wearing a black jacket and blue jeans, and is writing in a notebook. The background shows a grassy field with some structures in the distance under a cloudy sky.

Metody sběru dat pro kvalitativní výzkum

**Metody často
přiřazované sběru
dat pro kvalitativní
výzkum, které ale
můžeme použít i v
rámci výzkumu
kvantitativního**

- Field research viz (Felbab-Brown, 2014).

Pozorování

- **Všemi smysly, kladení otázek.**
- Esenciální je **fokus** – něco selektujeme, něco vyloučíme.
- Má svá paradigmata, např.:
 - Formální sociologie – důraz na sociální interakce a sociální typy.
 - Dramaturgická sociologie – jak lidé jednají a vytvářejí vztahy k určení významu.
 - Auto-pozorování.
 - Etnometodologie – jak interakce individuů utváří každodenní život.
- Vidět neznamená vnímat (primatolog Franz de Waal) – je nutný trénink!
- **Zúčastněné pozorování** – často longitudální (hluboký vhled), produkuje kontextualizovaná data. Je nutné jej předem nastudovat!

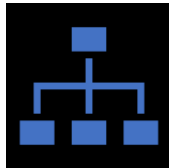
Jak vytvořit fokus? (Spradley, 1980)

- *Descriptive observations* → *focused observations* → *selective observations*.
 - 1. Začínáme s obecnými popisy v úvodu výzkumu (místo pro explorační výzkum?)
→ obecné charakteristiky (např. dle 9 dimenzí sociálních situací – místo, aktér, aktivita, objekt, akt, událost, čas, cíl a pocit).
 - 2. Fokus na výzkumné otázky → taxonomie, kategorie, vztahy.
 - 3. Porovnáváme a sledujeme nuance – sbíráme důkazy a **protidůkazy** (vždy se snažíme oponovat sami sobě – *confirmation bias*), triangulace.
-
- Jiné přístupy (např. Dewalt a Dewalt, 2002) – co se děje a proč? + co je obvyklá a co neobvyklá aktivita?

S čím je dále třeba počítat

Field notes – co, jak, struktura, katalogizace apod.

Organizace práce v terénu.

Musíte mít organizovaná a snadno dostupná data – to vše vyžaduje hodně času!

Flexibilita (otevřenost k náhodným výsledkům – *serendipitous findings*), **triangulace** (metod, zdrojů dat, výzkumníků/ kodérů/ pozorovatelů), **fokus na detaily a kontext, hledání kontradikcí** → *good practices*.

Hledejte kontradikce, nevěřte své intuici

- Všechny zbraně jsou prostředky pro vedení ozbrojených konfliktů.
- Některé prostředky pro vedení ozbrojených konfliktů rychle zastarávají.
- Proto některé zbraně rychle zastarávají.

Je toto tvrzení validní?

(Kahneman, 2013)

Hledejte kontradikce, nevěřte své intuici

- Všechny **zbraně** jsou **prostředky pro vedení ozbrojených konfliktů**.
- Některé **prostředky pro vedení ozbrojených konfliktů** rychle zastarávají.
- Proto některé **zbraně** rychle zastarávají.

→ z toho, že některé entity patřící do širší třídy (prostředky) mají určitou vlastnost, totiž nelze automaticky usuzovat, že tato vlastnost platí i pro některé entity z užší podtřídy (zbraně)!

(Kahneman, 2013)

Kolik potřebuji případů?

Teoretické vzorkování ne reprezentativní!

Zobecňujeme na teorii, ne na populaci.

Končíme teoretickou saturací – ta má 3 formy:

- Nadbytečnost – nová data nevedou k novým informacím – slabé (*sufficiency* místo *redundancy*).
- Variační vzorkování – nehledám reprezentativnost populace, ale možností → migrace → bavím se s lidmi, kteří mají pozitivní, neutrální i negativní názory na migraci.
- Řádná teoretická saturace - např. opinion poll – co říkáte na Brexit? → definuji osy dle proměnných migrace a ekonomika → 2x2 matice → musím zaplnit každé políčko.

Kritéria kvality výzkumu

- Tradičně validita a reliabilita – ale jak to aplikovat na kvali?
- Různé návrhy:
- **Mason (1996)**: přísnost (*rigour*), kvalita a širší potenciál.
 - **Le Compte a Goetz (1982)**: externí reliabilita (replikovatelnost) a validita (zobecnitelnost), interní reliabilita (mezi pozorovateli) a validita (sesouhlasení dat a teorie).
 - **Guba a Lincoln (1981)**: *Trustworthiness set*: *credibility* (via triangulaci), *transferability* (na jiný case), *dependability* (byl výzkum proveden řádně? → audit trail), *confirmability* (na čí straně jsme? Nelze dělat side-free výzkum → transparentnost).

Konečně výzkumný rozhovor!

- Existuje spousta typologií.
- Podle množství kontroly: konverzace (vše volné, používá se v etnografii) → nestrukturovaný rozhovor (téma fixní) → polostrukturovaný rozhovor (téma fixní a fixní mohou být otázky, pořadí a chování tazatele; nejčastější) → strukturovaný (vše fixní – to je ale pro kvali problém).
- Expertní rozhovor - know-how, příčiny a souvislosti, ale i tak brát s rezervou!
 - Explorační.
 - Systematizační – sběr objektivních skutečností (ne názorů experta).
 - Ideální je snowball.
- Důležitá je příprava!
- Designování – počet respondentů (zp. jejich výběru), médium, face to face?
- Power game, roleplaying, power dance.

Vedení výzkumného rozhovoru - před

Důkladná příprava! – včetně celého výzkumného designu (měli bychom znát typ analýzy).

Small talk (rapport building).

Briefing o výzkumu (decepce?), protokol a informovaný souhlas.

Spuštění nahrávání (video a nonverbální projevy? – viz Navarro a Karlins, 2008).

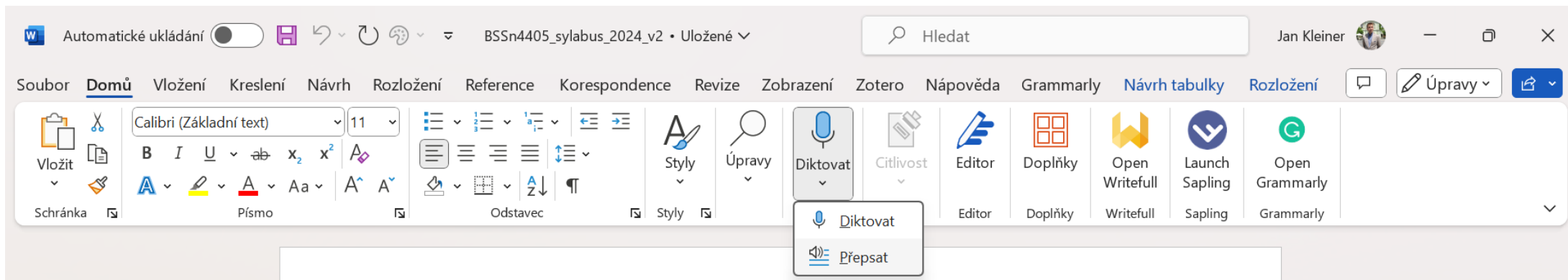
Vedení výzkumného rozhovoru – během a po

- Otázky by měly být jasné, stručné, otevřené (žargon?).
 - Vychází sice z výzkumné otázky, ale není to to samé!
- Pozor na sugesci – výzkumník by měl být neutrální.
- Doplnující otázky.
- Probing (acommodating, encouraging, challenging) and prompting.
- Tolerovat ticho.

- Debriefing (obzvláště při deceptci).
- Networking.

Přepis výzkumného rozhovoru

- Příprava pro analýzu.
- Nejlepší volba – MS Word (offline i online) -> rozeznávání speakerů

Etika I

Informovaný souhlas, protokol, skladování dat (viz metodické pokyny MUNI v ISu), anonymizace.

Etický kodex MUNI – u deceptce ideálně souhlas etické komise (viz web).

Vyhněte se sloppy science:

- Mizerná archivace a zápis dat,
- vymýšlení si závěrů, fabrikace a manipulace s daty,
- obětování metodologických detailů pro jednoduchost apod.
- 3 modely: Peer review, IRBs, regulations → nezabít ale flexibilitu kvalitativního výzkumu!

Akademické peklo

- Nedbalá archivace a nakládání s daty.
- Fabrikace závěrů a dat.
- Netransparentnost ve výzkumu + obětování metodologické čistoty pro zjednodušení sdělení.
- Nepoužívání (špatné používání) vědeckých metod.
- Velké ego, slepota vůči outlierům, neschopnost zpochybnit své závěry a svou logiku.
- Příliš silné závěry na základě slabých designů, výsledků, či metod analýzy a sběru dat.

Další zdroje a metody sběru dat

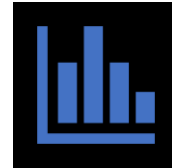
Sociální sítě – Facepager, academic Twitter API, AI LLMs apod.

Používejte AI k diskutování nad propojováním konceptů, ale opatrně!

Tradiční i online média
→ např. framing analýza atd.

Možnost propojování – tematická analýza + zakotvená teorie – více následující přednáška.

I statistiky(u) lze využít ke kvalitativnímu výzkumu nebo exploraci či deskripci!

Pozor! Ke každému zdroji dat se pojí i limity (ontologické, epistemologické a metodologické), které musíme znát a v jejich rámci interpretovat výsledky.

A hand is shown from the bottom left, holding a glowing, golden orb. The background is a warm sunset or sunrise with a bright sun in the upper left. The right side of the image has a jagged, torn-paper edge effect.

Rychlé shrnutí na závěr

- Vše je v něčem ukotvené!
- Začínáme výzkumným problémem (so what ospravedlnění) → filosofickou pozicí (nejvhodnější/originální pohled apod. – je potřeba opět ospravedlnit) → metody sběru a analýzy dat → sběr dat → analýza → závěry (reportuji už od začátku a postupně píši danou práci).
- Koncepty kvalitativního a kvantitativního výzkumu jsou fluidní!
- Vše, co zde zaznělo je jen úvod - je nutné si nastudovat filosofické pozice a metody dle potřeby vašeho výzkumu.
- Věnujte výzkumu dostatek času.
- Nezapomínejte na etiku, nepodvádějte.

Reference I

- Casula, M., Rangarajan, N. a Shields, P. 2020. The potential of working hypotheses for deductive exploratory research. *Quality and Quantity*, 55, 1703-1725. <https://doi.org/10,1007/s11135-020-01072-9>.
- DeWalt, K. M., a DeWalt, B. R. 2002. *Participant observation: A guide for fieldworkers*. Walnut Creek, CA: AltaMira.
- Evans, D. 2002. „Hierarchy of evidence: a framework for ranking evidence evaluating healthcare interventions.“ *Journal of Clinical Nursing*, 2003 (12), 77-84.
- Felbab-Brown, Vanda. 2014. *Security Considerations for Conducting Fieldwork in Highly Dangerous Places Or On Highly Dangerous Subjects*. Social Science Research Council’s fieldwork series: USA. In: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/06_security_considerations_fieldwork_felbab_brown_report.pdf
- Guba, E. G., a Lincoln, Y. S. 1981. *Effective evaluation: Improving the usefulness of evaluation results through responsive and naturalistic approaches*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Kahneman, D. 2013. *Thinking Fast and Slow*. Penguin Books.
- LeCompte, M. D., a Goetz, J. P. 1982. Problems of Reliability and Validity in Ethnographic Research. *Review of Educational Research*, 52, 31-60.
<https://doi.org/10.3102/00346543052001031>

Reference II

- Mason, J. (1996). *Qualitative researching*. Sage Publications, Inc.
- Navarro, J., a Karlins, M. 2008. *What every BODY is saying: An ex-FBI agent's guide to speed reading people*. New York, NY: HarperCollins.
- Silverman, D. (2015): *Interpreting qualitative data*. Sage.
- Silverman, D. (2021) *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*. 6th Edition, Sage Publications, London.
- Spradley, J. P. 1980. *Participant observation*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Stebbins, R. A. 2011. *Exploratory Research in the Social Sciences*. Thousand Oaks: SAGE Publications, ISBN 9780761923992.

Děkuji za pozornost!

jkleiner@mail.muni.cz

MUNI